

ปรีดี พนมยงค์กับสังคม ในสายตา หมื่นนักวิชาการ

ในบรรดานักการเมืองของไทยด้วยกัน ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ อดีตนายกรัฐมนตรี รัฐบุรุษอาวุโส และผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นับเป็นผู้ที่มีแนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ อันควรค่าแก่การศึกษาของสังคม ประกอบกับในปี พ.ศ. 2543 จะเป็นที่มีการฉลอง 100 ปี ชาตกาลของท่านศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เพราะท่านเป็นบุคคลสำคัญที่ทำงานอันยิ่งใหญ่ เป็นประโยชน์แก่แผ่นดินและสังคมไทย

ดังนั้นศูนย์ศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงได้จัดการสัมมนาวิชาการในหัวข้อ “ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย : มุมมองทางวิชาการ” ขึ้นมา การจัดงานฉลองของท่านศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ผู้เป็นครูบาอาจารย์ นัก

น ร นี ดี เ ต ร ช ร ฐ บุ ต ร

ศูนย์ศึกษาพัฒนาประชาธิปไตย

การศึกษาที่ก่อตั้งมหาวิทยาลัย และเป็นผู้ที่มุ่งมั่นต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ในสังคมไทยให้นิยง การจัดสัมมนาวิชาการดังเช่นครั้งนี้ จึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรละเลย หากแต่จะต้องส่งเสริมกันให้มากและกระจายไปยังสถานที่ต่างๆ ในประเทศไทย

ในการสัมมนาเป็นเวลาสองวันนั้น ได้มีผู้เสนอบทความที่น่าสนใจมากหลายบทความ ดังปรากฏอยู่ในวารสารฉบับนี้แล้ว โดยปัญญาชนคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวยุคปัจจุบัน ผู้เขียนเองดีใจเมื่อได้อ่านบทความเหล่านั้น เพราะผู้คนที่เขียนเรื่องราวของท่าน ปรีดี พนมยงค์ ให้ปรากฏในอดีตมีอยู่หลายคนที่เป็นนักวิชาการรุ่นก่อนๆ ท่านได้เคยเขียนงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและงานของท่านปรีดี

พนมยงค์ เสนอต่อมหาชนมาแล้ว แต่ผลงานคราวนี้เป็นผลงานของคนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นคนรุ่นที่ใหม่กว่า การที่เขียนผลงานออกมาเช่นนี้ ก็เท่ากับคนรุ่นใหม่ๆ เองได้ให้ความสนใจ ติดตามศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับชีวิตและงานของรัฐบุรุษอาวุโส ผู้มีคุณค่าต่อสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง นับว่าเป็นสิ่งที่น่ายินดี

บทความทั้งหลายที่น่าเสนอในวันสัมมนาได้มีการเปลี่ยนแปลงปรับสลับรายการบ้างตามความเหมาะสมของผู้นำเสนอ แต่ก็ได้เรื่องได้ราวดี ผมเองขอพูดถึงบทความตามรายการและลำดับที่ผมเลือกเอง คือบทความแรกนั้นได้แก่ “สิทธิสตรีในทัศนะของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์” ซึ่งเป็นมุมมองใหม่ที่ไม่ค่อยมีคนพูดหรือเขียนมาก่อน บทความนี้ค่อนข้างจะสั้นแต่ก็เปิดความคิดเรื่องนี้ได้ดี

มาลินี คุ่มสภา เริ่มดูความคิด

ของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ตั้งแต่เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และผลกระทบที่ตามมา ท่านผู้เขียนได้ยกเอาความในมาตรา 14 ของพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม (ชั่วคราว) พ.ศ. 2475 มาให้ดู ซึ่งมีความว่า

“ราษฎรไม่ว่าเพศใดเมื่อมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงมติเลือกผู้แทนหมู่บ้านได้”

ได้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม ฉบับนี้ ผู้ที่เป็นหลักในการเขียนคือ นายปรีดี พนมยงค์ ฉะนั้นประเด็นนี้จึงสำคัญ และถ้ามองข้ามมา ความเท่าเทียมกันที่นักปฏิวัติฝรั่งเศสอ้างถึงในการปฏิวัติฝรั่งเศสเพื่อสถาปนาประชาธิปไตยนั้น ต้องหมายถึงความเท่าเทียมกันทุกเพศด้วย ทั้งชายและหญิง

ปี พ.ศ. 2476 เมื่อเมืองไทยมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรกนั้น สตรีและบุรุษไทยจึงมีสิทธิในการออกเสียงเท่าเทียมกัน และในการเลือกตั้งครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2476 ก็ปรากฏว่ามีสตรีลงสมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร คือ คุณอนงค์ บุนนาค เพียงแต่ไม่ได้รับเลือกตั้งในครั้งนั้น

ที่น่าสังเกตก็คือ ในขณะที่ผู้เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้ให้สิทธิที่เท่าเทียมกันทั้งชายและหญิงในการออกเสียงเลือกตั้งนั้น ยังมิประเทศประชาธิปไตยบางประเทศ

ในยุโรปตะวันตกที่ไม่ได้ให้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งแก่สตรี สวิสเซอร์แลนด์ก็เป็นประเทศหนึ่งที่สตรีเพิ่งจะได้รับสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. 2514 นี้เอง

ต่อมาในระยะเวลาที่ห่างกันประมาณปีกว่า ๆ สถาปนาราชราษฎรที่คณะราษฎรและผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ก่อร่างสร้างขึ้น ก็ได้วินิจฉัยกำหนดนโยบายเปลี่ยนแปลงทัศนคติในสังคมเกี่ยวกับครอบครัว “ให้ชายไทยมีภรรยาที่จดทะเบียนได้เพียงคนเดียว ทั้งนี้ไม่รวมถึงประชาชนบริเวณ 7 หัวเมือง”¹ เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องของความเท่าเทียมกัน และให้ความเป็นธรรมแก่สตรีมากขึ้น นับเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาความคิดที่ทันสมัยตามแบบตะวันตก

นอกจากบทความที่เขียนแล้ว ปรากฏว่าในวันสัมมนา มาลินี คัมภีร์ กลับฝากข้อคิดให้คิดอีกมุมที่มองทางด้านสตรีออกมาในเรื่องหน้าบ้านและหลังบ้านของครอบครัว และก็มีคำตอบจากวาณี สายประดิษฐ์ ผู้เป็นบุตรของนายปรีดี พนมยงค์ ที่ยืนยันว่านายปรีดี พนมยงค์ “ท่านปลุกฝังความคิดว่าผู้หญิงผู้ชายเท่าเทียมกัน”

บทความที่สนุกอีกบทความหนึ่งเป็นของธรรมเกียรติ กันอริ ชื่อ “ปรีดี พนมยงค์ กับพระพุทธศาสนา” เวลาที่ธรรมเกียรติ กันอริ เสนอรายงาน

ก็ยังมีการโต้แย้งต่าง ๆ พูดยังฟังที่สนุกมากขึ้นไปอีก

การสัมมนาครั้งนี้จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงมีการพูดถึงธรรมศาสตร์ไปด้วยมากบ้างน้อยบ้างตามส่วนที่เกี่ยวข้อง ส่วนหนึ่งที่นายปรีดี พนมยงค์ได้มีบทบาทในฐานะผู้ประศาสน์การของมหาวิทยาลัยก็คือความพยายามในการอบรมศีลธรรม จรรยาและการเรียนรู้หลักพระพุทธศาสนาของบรรดาศิษย์เก่าธรรมศาสตร์รุ่นก่อน ๆ ธรรมเกียรติ กันอริเป็นผู้เขียนว่า “มีผู้กล่าวว่าท่านปรีดี พนมยงค์ มีความเป็นครูอาจารย์ยิ่งกว่าเป็นนักการเมือง” ประโยคนี้น่าสนใจมาก

ในส่วนที่เกี่ยวกับงานด้านนี้ ธรรมเกียรติ กันอริ ก็บันทึกไว้ให้คนสนใจไปศึกษาต่อว่า

“...ในพุทธศักราช 2484 รัฐบาลซึ่งมีท่านปรีดี พนมยงค์ ร่วมรัฐบาลได้เป็นผู้ผลักดันออกกฎหมายแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ โดยคำนึงครครลงประชาธิปไตยและอนุวัติการปกครองคณะสงฆ์ดุจการปกครองของรัฐ จึงตรา พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 กว่ากฎหมายเช่นนี้จะอยู่ได้ในเวลาที่ปกครองประชาธิปไตย ครั้นบ้านเมืองพลิกผันเป็นเผด็จการ จึงปรากฏ

1. ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (2475-2517) กรุงเทพฯ ข.พูนพูนช่าง-2517 หน้า 130

พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ตราขึ้นสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์”

ที่น่าสนใจก็คือในตอนที่เสนอขณะสัมมนานั้น ธรรมเกียรติ กันนริ ได้กล่าวถึงนายปรีดี พนมยงค์ ว่าเป็นผู้ที่รื้อฟื้นตำแหน่งจุฬารายมนตรี อันเป็นผู้นำทางศาสนาอิสลามในประเทศไทยด้วย

สำหรับบทความที่ยาวที่สุดในชุดนี้คือบทความชื่อ “ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสกับการศึกษาในสังคมไทย” ของสมโชติ อ๋องสกุล นับเป็นบทความที่น่าสนใจมากในขณะนี้ เนื่องจากเป็นเวลาที่เราค้นไทยกำลังพูดถึงการปฏิรูปการศึกษา การออกกฎหมายใหม่ที่ว่าด้วยการศึกษาของชาติ อันจะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลายประการ

สมโชติ อ๋องสกุล ได้แบ่งการพิจารณาไว้เป็น 3 ช่วง

1. ช่วงเรียนหนังสือเพื่อเลื่อนฐานะทางสังคมจากไพร่เป็นมูลนาย
2. ช่วงกลับจากการศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศส และช่วงมีอำนาจทางการเมืองมุ่งสร้างชาติตามแนวทางของ “คณะราษฎร”
3. ช่วงหมดอำนาจทางการเมืองแล้วกลายเป็น “ปรีดีศึกษา” ดำเนินงานแห่งการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย

ดูการแบ่งช่วงแล้ว จะเห็นว่าน่าสนใจ และทำให้เข้าใจได้ว่าทำไมบทความนี้ยาวและดี เพราะแต่ละ

ช่วงก็สามารถเป็นหัวข้อบทความแต่ละชิ้นได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามช่วงที่สองและช่วงที่สามเป็นเรื่องที่น่าพิจารณามาก เพราะบทบาททางด้านการศึกษานายปรีดี พนมยงค์ นั้นได้เป็นรูปเป็นร่างขึ้นมามากหลังจากศึกษาสำเร็จกลับมาจากประเทศฝรั่งเศส การเป็นอาจารย์สอนกฎหมายในโรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรมก็ดี การตั้งโรงพิมพ์นิติสาส์น จัดพิมพ์หนังสือนิติสาส์นออกมาเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายเป็นประจำ และการพิมพ์ตำรากฎหมายทั้งที่ตัวเองและคนอื่นเขียน ทั้งยังได้บรรยายให้ความรู้ในสถานที่ต่าง ๆ ตามแต่โอกาส

ยิ่งหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่นายปรีดี พนมยงค์ เป็นตัวจักรสำคัญ เวลาพูดถึงงานด้านการศึกษาก็มีคนนึกถึงการสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งก็ถูกต้อง แต่นายปรีดี พนมยงค์ ได้ทำมากกว่านั้นอีกมาก และสมโชติ อ๋องสกุล ได้ยกว่า “นายปรีดีได้เสนอตั้งกรมใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยตรง คือ กรมพลศึกษา กรมมหาวิทยาลัย และกรมศิลปากร” มีประเด็นที่น่าคิดอีกหลายอย่างในบทความของสมโชติ อ๋องสกุล

ที่น่าสนใจในการนำเสนอจริง ๆ ของ สมโชติ อ๋องสกุล ดูจะอยู่ที่ข้อความท้าทายบทความที่อ้างถึงศิษย์เก่าธรรมศาสตร์ที่ค้านเรื่องการจัดงาน

ร้อยปีของท่านศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ที่ทำให้ผู้ร่วมสัมมนาทั้งที่เป็นศิษย์เก่าและมีได้เป็น กล่าวแสดงความเห็นกันมากว่าเป็นใคร แต่สิ่งที่ยังไม่ทราบแน่ชัดก็คือว่าเพราะเหตุใดมากกว่า

บทความอีกชิ้นหนึ่งที่เป็นเรื่องเข้ากับบุคสมัย คือ “ปรีดี พนมยงค์ กับการปกครองท้องถิ่นไทย” ของ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ผู้คนทั่วไปที่สนใจเรื่องการปกครองท้องถิ่นหรือพูดให้เจาะจงคือเรื่องเทศบาล จะนึกถึงปรีดี พนมยงค์ ว่าเป็นผู้บุกเบิกในเรื่องนี้อยู่แล้ว

แต่มุมมองของนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ นั้นก็มีให้คิดใหม่ ๆ อยู่ด้วย นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ มองไปไกลกว่าที่เคยพูดกัน คือเห็นว่า “...ปรีดี พนมยงค์ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการวางแนวคิดที่เป็นโครงสร้างหลักของรัฐสมัยใหม่ ได้มีการจัดระเบียบบริหารราชการของไทย จัดแบ่งกลไกของรัฐออกเป็นส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น”

บทบาทสำคัญของปรีดี พนมยงค์ ในการออกกฎหมาย “พระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2476” นั่นก็คือการสร้างหน่วยงานท้องถิ่นขึ้นมาใหม่ในเมืองไทย ซึ่ง นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ เห็นว่า “เป็นของสากล ตามหลักของการจัดการปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตย

ธิปไตย” ทั้งนี้โดยมีคำอธิบายประกอบเป็นอย่างดีที่อาจมีคนมองข้าม นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ยังระบุอีกว่า ปรีดี พนมยงค์ยังได้สร้างหน่วย “สภาจังหวัด” ขึ้นมาตามจังหวัดต่าง ๆ ด้วย ให้มีสมาชิกสภาจากการเลือกตั้ง สภาจังหวัดที่เกิดขึ้นสมัยโน้นมีแนวทางอย่างไร เป็นเรื่องที่น่าคิดมาก เพราะปรีดี พนมยงค์คิดหน่วยอะไรขึ้นมาก็ตาม มีความคิดที่น่าศึกษาติดอยู่ด้วย ถ้าไม่ศึกษาให้ดีก็อาจไม่ได้แก่นของความคตินั้น ๆ

ขณะที่นำเสนอเรื่องต่อผู้ร่วมสัมมนา ได้มีผู้ซักถามนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ถึงการปกครองส่วนภูมิภาคที่ดูเหมือนจะเป็นแบบที่มีใช้อยู่ในประเทศฝรั่งเศส กับการแสดงความคิดเห็นในเรื่องการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูเสมือนจะเกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินนั้น จะไม่มีความสืบเนื่องมาจากการปรับรูปแบบการปกครองในอดีตก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองเลยหรืออย่างไร ซึ่งนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ยังยืนยันความเด่นในเรื่องการปกครองท้องถิ่นที่ว่า เป็นความใหม่ และแนวคิดใหม่ที่มาพร้อมกับความคิดประชาธิปไตย ถ้าหาเอกสารบันทึกการสัมมนามาอ่านได้ จะเห็นถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่น่าชื่นชมทีเดียว

สำหรับบทความของ เฉลิม-

เกียรติ ผิวนวล ชื่อ “ปรัชญาสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย กับปัญหาเสรีภาพและความร่วมมือทางสังคม” ที่หลายคนอาจนึกว่าเป็นเรื่องหนักเพราะเป็นเรื่องปรัชญา ถ้าอ่านดูดี ๆ จะพบว่า เฉลิมเกียรติ ผิวนวล ได้พยายามทำเรื่องหนักให้เบาลงแต่คงเนื้อหาที่มันคง จุดใหญ่ก็อยู่ที่เรื่องเสรีภาพกับความร่วมมือ เป็นการมองปรีดี พนมยงค์ ถึงสังคมปัจจุบัน

ปรีดี พนมยงค์ เรียกปรัชญาการเมืองของท่านว่า ปรัชญาสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย และปรัชญานี้มีหลักอยู่ 5 ประการ คือ เอกราชของชาติ อธิปไตยของชาติ สันติภาพ ความเป็นกลาง และความไพบุลย์ของประชาชนพร้อมด้วยประชาธิปไตยของประชาชน

ตามปรัชญานี้ เศรษฐกิจ คือ พื้นฐานของระบบสังคม ซึ่งการเมืองกับพรรคชนทางสังคมเป็นโครงสร้าง เบื้องบนที่ส่งผลสะท้อนกันได้ ระบบประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจเป็นอย่างไร และทัศนคติทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตยเป็นอย่างไร เฉลิมเกียรติ ผิวนวล ได้พูดเอาไว้ชัด

แนวคิดเรื่องเสรีภาพของปัจเจกชนกับความร่วมมือทางสังคม ที่เฉลิมเกียรติ ผิวนวล บอกว่า “เป็นคู่ขัดแย้งกันถึงขั้นพื้นฐาน” นั้น เขาเองก็ได้บอกสังคมถึงความพยายามที่จะแก้ปัญหานี้โดย “ข้อเสนอของ

ทฤษฎีพหุนิยม เป็นคำตอบที่โยงถึงปรัชญาสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตยด้วย

แนวคิดเรื่องภราดรภาพ หรือความช่วยเหลือกันฉันท์พี่น้อง ดูจะเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกมาพูดกันมาก ในการนำเสนอสดของเฉลิมเกียรติ ผิวนวล มีตัวอย่างที่อ้างถึง ขยายความให้เข้าใจได้ดียิ่งขึ้นไปอีก

บทความที่ศึกษาในเรื่องคล้ายกันเป็นของ ดร.ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ชื่อ “ปรัชญาสังคมของปรีดี พนมยงค์” ซึ่งได้ยกถึงลักษณะเด่นของความคิดทางการเมืองและสังคมของปรีดี พนมยงค์ ในเรื่องความเป็นสากล มีข้อความหนึ่งที่น่าจะช่วยกันพิจารณา เพราะเป็นคำตอบให้แก่พวกหัวเก่าที่มักเล่นงานผู้เรียกร้องต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ข้อความนั้นมีว่า

“...ท่านปรีดีก็มองว่าจุดหมายของการเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และพรรคชนสังคมนั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องของคนตะวันตกหรือประเทศหนึ่งใดเท่านั้น หากเป็นจุดหมายและความประสงค์ร่วมกันของมนุษยชาติ การผลักดันและต่อสู้ของท่านและคนไทยอื่นๆ ในการสถาปนาประชาธิปไตย จึงไม่คิดว่าเป็นการสร้างระบบการเมืองตะวันตกขึ้นมา”

แต่ในเรื่องความเป็นอนิจจังของสังคม กับเค้าโครงทางเศรษฐกิจ

ของปรีดี พนมยงค์ นั้น ได้เอามา
พูดกันไม่มาก กระนั้นการอ้างถึงนัก
วิชาการตะวันตกที่อาจเป็นคนนำทั้ง
ความคิด ก็เปิดทางให้มีการศึกษา
อย่างกว้างขวางต่อไปได้ และทำให้
อดเทียบไม่ได้ว่าสังคมตะวันตกที่เป็น
สังคมอุตสาหกรรมไปแล้ว กับสังคม
ไทยที่ยังเป็นสังคมเกษตรกรรมอยู่นั้น

จะปรับตัวอย่างไร

สิ่งเหล่านี้อาจทำให้ย้อนไปถึง
ความคิดที่ขัดแย้งกันในช่วงหลังการ
เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475
ที่ถูกเอามาใช้ประโยชน์ทางการเมือง
เล่นงานกันในระยะเวลาภายหลัง และ
นานมาจนถึงบัดนี้

งานสัมมนาเรื่อง “ปรีดี พนมยงค์

กับสังคมไทย: มุมมองทางวิชาการ”
ได้จบลงแล้ว เอกสารที่รวบรวมมา
พิมพ์เผยแพร่ก็เรียบร้อยแล้ว แต่การ
ถกเถียงทางวิชาการเพื่อให้รู้จริง และ
รู้จัก ปรีดี พนมยงค์ บุคคลผู้เป็น
ผู้นำในหลายด้านของสังคมไทย คงไม่
หยุดอยู่กับที่ หากแต่จะก้าวต่อไปใน
ทุกวงการของสังคมไทย •

